

PĀVESTA FRANCISKA VIZĪTES NOKLĀJUMS

SABIEDRISKAJOS MEDIJOS

(recenzija)

Pildot NEPLP nodefinēto uzdevumu, recenzents novērtēja visus 24.09.2018. raidījumus saistībā ar pāvesta Franciska vizīti Latvijā, kādi bija tapuši LTV un Latvijas Radio sabiedriskā pasūtījuma ietvaros.

Latvijas Radio 1

Cikla “Svētā Krēsla vēsture” trīs raidījumi:

12.09.2018. (sākums plkst. 15:06, ilgums 31 min 04 s) — raidījuma autors sākumā nestādās priekšā. Pusstundu garajā raidījumā tikai viens runātājs — Andris Priede, kurš ir tālu no baznīcas vēstures objektīva pētnieka. Būdams erudīts reliģijas zinātnieks, vienlaikus Andris Priede tomēr ir katolicisma apoloģēts, kurš izvēlas paklusēt un neko nestāstīt par katolicisma (un kristīgās reliģijas kā tādas) asiņainajām vēstures lappusēm, un arī par Reformāciju izsakās, ka tā esot bijusi “drīzāk katolicisma reformācija”, nevis daudzo protestantisma paveidu dzimšana. Saprotams, ka ikvienam pētniekam, kurš ieņem kādu konkrētu pozīciju, ir pamats savus uzskatus izklāstīt auditorijai un pamatot tos, tomēr sabiedriskajiem medijiem ir uzdevums ieturēt līdzsvaru, uzaicinot arī kādu citu intervējamo, ne tikai katoļu apoloģētu, un nepārvērst raidījumu par žurnālu “Katōļu Dzeive”.

19.12.2018. šī paša raidījumu cikla otrais raidījums (sākums plkst. 15:06) ir neizprotams satura izvēles ziņā. Ja pirmais “Svētā Krēsla vēstures” raidījums bija veltīts Reformācijai, kas dziļi ietekmēja Livoniju, tad otrais veltīts baznīcas vēsturei XIX gs. un saturiski pilnībā “norisinās” ārpus Latvijas, un tam nav it nekāda saistība ar Latviju un mūsu vēsturi, sabiedrību. Turklāt raidījumā, kurā atkal vienīgais runātājs ir tas pats A. Priede, ir saklausāmas dažas uzkrītošas faktu kļūdas: piem., izteikums “Francijā revolūcija aizslauka ORĀNIEŠU dinastiju” (Francijā nekad nav valdījusi šāda dinastija, jo tur valdīja Kapetu — Burbonu ģimenes un pāris Napoleoni, savukārt Oraņjes dinastija ir Nīderlandes karaļnams, kas atrodas tronī līdz pat šim laikam); kādam tur rādās “pjemontietis, vārdā Jānis Moska” (sic!); neprot izrunāt Francijas reģiona Lorēnas nosaukumu.

Cikla noslēdzošais raidījums 24.09.2018. (sākums plkst. 18:15) savā pēdējā uznācienā strauji uzlabo kvalitāti. Parādās otrs studijas viesis — Reinis Norkārklis, tomēr saturā raidījuma otrajā pusē atkal dominē katolicisma apoloģētisms. Raidījums toties šoreiz vairāk pievēršas XX gadsimtam, un tas ir pareizi.

Jāizsaka izbrīns, kāpēc triju raidījumu gaitā nekas netika minēts par XI — XIV gs. notikumiem, kad katolicisms iekaroja mūsdienu Latvijas teritoriju ar uguni un zobenu, un šie notikumi ietekmējuši mūsu vēsturi kā reti kas cits. Būtu bijis pareizi, ja kristietības ieviešanai Latvijā atvēlētu vienu raidījumu par vēsturi, savukārt XIX gadsimta notikumus ārpus Latvijas atstātu tiem, kam interesē tos pētīt.

24. septembra LR1 tiešraides un studijas raidījumi

Latvijas Radio raidījumi 2018. gada 24. septembrī, no kuriem lielāko daļu sastādīja tiešraides un speciālizlaidumi, plūstoši pāriet cits citā, sākot ar “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidumu” (sākums plkst. 9:07) un raidījumu “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā nozīmība” (tūlīt pēc tam), kam seko “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidums. Pāvesta Franciska tikšanās prezidenta pilī” (sākums plkst. 09:25) un “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidums. Pāvesta iesaiste ārpolitisku jautājumu risināšanā” (sākums plkst.9:55).

Studijas viesi un raidījumu dalībnieki izvēlēti un atlasīti ar apdomu, tomēr tie kopumā veido nelīdzsvarotu ainu, jo gandrīz visi ir katolicisma pusē, un būtu derējusi arī kāda kritiska balss no kāda ateista vai racionāli domājoša zinātnieka puses (visi pieejamie socioloģijas dati rāda, ka stabili lielākais Latvijas iedzīvotāju vairākums ir nereliģiozi, neapmeklē baznīcu, nerunā ar priesteriem un nepazīst viņus, nelasa reliģisku literatūru, nezina liturģiju un baznīcas dziesmas, nepieder ne pie vienas konfesijas). Ņemot vērā, ka pāvesta Franciska vizīte tika apskatīta arī politiskajā un diplomātiskajā kontekstā, šo momentu var salīdzināt ar politikas notikumu apspriešanu radio ēterā: ja kādā raidījumā, piemēram, tiek apskatīta *Saskaņas* politiskā platforma vai KPV LV personālijas, tajās reizēs taču uz raidījumu neaicina tikai *saskaņiešiem* un populistiem attiecīgi labvēlīgus viedokļa paudējus.

Kopumā studijas raidījumi ir tikpat raiti un profesionāli nostrādāti kā vienmēr Latvijas Radio 1 ēterā, ja neskaita vienpusīgi (uz katolicisma atbalstīšanu) orientētos studijas viesus, tāpēc jāatzīmē, ka šī satura radīšanai Latvijas Radio 1 nebija nepieciešams papildus finansējums no valsts budžeta. Attiecīgās programmas stundas tāpat būtu jāaizpilda ar citu saturu, kurš no sagatavošanas un pārraidīšanas viedokļa daudz neatšķiras no tā, kas tapa saistībā ar pāvestu Francisku.

Vienīgā uz studiju uzaicinātā persona, kura pazemināja attiecīgā konkrētā raidījuma kopējo līmeni, bija Iveta Kažoka, kas bija atnākusi nesagatavojusies, nezināja neko par Latvijas un Vatikāna līgumiem, politisko sadarbību, diplomātijas vēsturi u.c. (kaut gan publiski skaitās “politoloģe”), ēterā ķiķināja pati par saviem “jociņiem” utt. Apsaukāja Livonijas Konfederāciju par “valstiņu”, kaut gan tā bija divreiz lielāka nekā Latvija šobrīd un arī pastāvēja piecreiz ilgāk, nekā Latvijas Republika iespējusi līdz šim.

“Ekumēniskais dievkalpojums Doma baznīcā” (sākums plkst. 10:40), “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidums. Svinīgā Svētā Mise Aglonā. Vada pāvests Francisks” (sākums plkst.16:00) kā arī citas tiešraides gan Latvijas Radio 1., gan 4. programmā atzīmējamās ar savu izcilo skaņas kvalitāti un skaņotāju prasmi. Tehniskie darbinieki, kas bija iesaistīti tiešraidēs, ir pelnījuši lielu profesionālo atzinību.

Raidījumu “Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidums. Pāvesta vizītes laikā ārpus Aglonas bazilikas iznesīs Dievmātes svētgleznu” (sākums plkst. 11:40) radio arhīvā nevarēja atvērt — iespējams, arhīvam šajā vietā gadījies kāds tehnisks bojājums.

“Pāvesta Franciska vizītes Latvijā speciālizlaidums. Pāvesta Franciska vizītes nozīmība. Uzklusām citu konfesiju pārstāvjus” (sākums plkst. 12:20) piedāvā līdzsvaru starp katolicismu, luterāņiem un baptistiem, taču atkal nepiedāvā neviena ateista vai vismaz skeptiķa skatījumu. Aidis Tomsons ziņo, ka esot piedāvāts uzstāties Islāma Kultūras Centra pārstāvim, vismaz telefoniski, taču tie pēdējā brīdī atteikušies. Nav iekļauti ne vecticībnieki, ne pareizticīgie. Ne Latvijas Radio 1, ne 4 ēterā nav ticis intervēts Rīgas virsrabīns Dr. Menahems Barkahans (kurš uzstājas publiski ne tikai latviski, bet pie vajadzības to spēj darīt arī krieviski), taču pārbaudot noskaidrojies, ka rabīns šajā laikā bijis Izraēlā, tā kā virsrabīna stāstījuma iztrūkums ir attaisnojams.

Viens ārkārtīgi būtisks iztrūkums: Latvijas Radio 1 programmā visa 24. septembra garumā tikai uz dažām minūtēm vienā vietā A. Tomsons piemin aizdomās par garīgi nepilnvērtīga invalīda izvarošanu arestēto prāvestu Pīteru Zeiļu. Visā pasaulē katoļiem ir problēmas ar nepilngadīgu vai rīcībnespējīgu draudzes locekļu seksuālu izmantošanu vai aizskaršanu, un pāvests Francisks (pretstatā saviem priekštečiem) personiski ķēries pie šīs nelaimes apkarošanas, nevis noslēpšanas, tāpēc P. Zeiļas gadījuma noklusēšana un/vai apiešana ir tieši tas, kas veicina šādu noziegumu atkārtošanos un nesodāmības apziņu varmāku vidū. Pie kam nevar teikt, ka P. Zeiļas gadījumam nav nekāda saistība ar Franciska vizīti; tieši otrādi, P. Zeiļa bija Aglonas — Rēzeknes diecēzes prāvests (priekšnieks ar garīgo virsvadību un materiālo atbildību reizē), kuram bija jāuzņem pāvests, Franciskam ierodoties Aglonā. Noklusēt faktus par prāvesta arestu nozīmē pārkāpt žurnālistikas principu, saskaņā ar kuru nedrīkst izkropļot ziņu saturu, tīšuprāt noklusējot faktus — jebkāda iemesla pēc.

Latvijas Radio 4 raidījumi mazākumtautībām

Pilnīgi cita kvalitatīvā aina paveras Latvijas Radio 4 programmā.

“Домская площадь. Папа Римский Франциск в Латвии: первые подробности визита” (“Doma laukums. Romas pāvests Francisks Latvijā: pirmais vizītes izklāsts”, sākums 7:30) un “Домская площадь” (“Doma laukums”, sākums 07:37) un “Александр-студия. Папа Римский Франциск в Латвии: репортажи и комментарии” (“Aleksandra studija. Romas pāvests Francisks Latvijā: reportāžas un komentāri”, sākums 10:40) pāriet cits citā, vēlāk savienojoties ar “Открытый вопрос. Роль религии в современную эпоху” (“Atklātais jautājums. Reliģijas loma modernajā laikmetā”, sākums 12:10) un “Мир в профиль. Революционный дух папы Франциска” (“Pasaule profilā. Pāvesta Franciska revolucionārais gars”, sākums 13:30).

Visi šie raidījumi iztur kvalitātes līmeni un atrisina diezgan grūto problēmu: kā visas dienas garumā ekspluatēt vienu tēmu, lai tā klausītājiem neapniktu? Latvijas Radio 4 raidījumu autori to risina, neizvairoties no nepatīkamajiem jautājumiem (pretstatā LR1 raidījumu vadītājiem): apspriež gan iesīkstējušo pedofilijas problēmu katoļu baznīcā citur pasaulē, gan arī detalizēti apspriež P. Zeiļas arestu un saistībā ar to zināmos faktus. Atbildēšanai pieaicināts ne vien A. Priede, bet arī pāvests Andris Kravalis. Tiek runāts ne vien par pāvesta Franciska iedvesmojošo piemēru (šeit jāpiezīmē, ka krievvalodīgie žurnālisti — atšķirībā no saviem latviski strādājošajiem kolēģiem sabiedriskajos medijos — 24. septembra raidījumos atsaucas uz latviski tulkoto Franciska grāmatu par korupcijas nelaimi mūsdienu sabiedrībā), tiek spriests par šodienas reliģiskajiem kariem, konfliktiem Vidējos Austrumos, negaidītā veidā tiek salīdzināta katoļu hierarhija ar Eiropas Savienības birokrātiju, kura arī sastāv no neievēlētiem, hierarhiskiem, autoritāti veidojošiem personāžiem, pār kuriem parastajam vēlētājam nav nekāda veida kontrole.

“Портрет времени. Збигнев Станкевич: наше разрозненное общество может объединить церковь” (“Laika portrets. Zbignevs Stankevičs: mūsu sadrumstaloto sabiedrību var apvienot baznīca”, sākums 15:10) ir komplimentārs raidījums, kura formāts acīmredzot nepieļauj “hard talk” veidošanu. Tomēr kādu jautājumu par P. Zeiļas aresta lietu varēja vismaz uzdot. Ja arhibīskaps spētu atrunāties un aiziet no jautājuma, tad vismaz jautājums būtu uzdots.

“Звуки. Мысли. Встречи. Франциск в Латвии: культурная составляющая визита” (“Skaņas. Domas. Tikšanās. Francisks Latvijā: kultūras sastāvdaļa vizītē”, sākums 16:07) un “Подробности” (“Izklāstā”, sākums 17:08) ir visnotaļ profesionāli sagatavoti apkopojumi, kas atbilst tam kvalitātes līmenim, kādu sagaidām no sabiedriskā medija.

Labi izmantoti saturā elementi no Latgales reģionālās studijas, kas uzlabo visu programmu kopumā un dod gan ziņu informāciju, gan cilvēkstāstus. Šis ir elements, kurš savukārt pietrūcis Latvijas Radio 1 programmas piedāvājumā šajā dienā.

Uzkrītoši ausīs griežas tas, ka raidījumā “Александр-студия” tiek lietots nepareizs vārds mūsu parlamenta apzīmējumam: konsekventi tiek teikts “Сейм” un nevis “Саэйма”. Ja reiz LR4 programma tiek finansēta no valsts budžeta, tad programmas veidotājiem būtu jāzina, kā pareizi izrunā tās iestādes nosaukumu, kas katru gadu nobalso par LR4 finansēšanu. Turklāt te nevar atsaukties uz izrunas vēsturisko pamatotību: parlamenta nosaukums Lietuvā vienmēr ir bijis “Seimas”, Polijā — “Sejm”, savukārt Latvijas teritorijā pat tajā laikā, kad Livonija ietilpa Žečpospolitā, nekad nav notikusi neviena no Lietuvas — Polijas valsts Seijma sēdēm. Tātad Latvijas teritorijā nav nekāds vēsturisks pamats lietot izrunu “Seims”, tā kā latviešu vārds “Saeima” ir veidots no vārda “saiešana” un nevis saistībā ar poļu parlamentu.

Šī izruna ir nekavējoties jāmaina LR 4 raidījumos. Nespēja izrunāt pašiem savas valsts parlamenta nosaukumu (lai kas tā arī nebūtu par valodu) ir neattaisnojama.

Latvijas Radio 3 Klasikas raidījums

Garīgajai mūzikai veltītais raidījums Klasikas programmā pamanās ietilpināt sevī daudzus interesantus momentus no sakrālo dziedājumu vēstures, savijot tos kopā ar reliģijas vēsturi un parādot, kā sabiedrība ietekmējusi baznīcas mūziku, un pretēji. Kvalitatīvs, izsvērts un labi pārdomāts raidījums. Rodas vēlme dzirdēt šādas kvalitātes raidījumus vēl.

LTV1 raidījumi 24. septembrī

Vispirms jāatzīmē lieliskais skaņotāju darbs, tāpat kā Latvijas Radio gadījumā, un šeit tam pievienojas tikpat lielisks operatoru darbs. Beidzot LTV1 ēterā redzami kustīgi kadri, kas nav nejausi iesprukuši statisko vizuālo materiālu rindā, bet ir iemontēti apzināti. Ir dinamika materiālu uzbūvē un izkārtojumā, arīdzan izmantoti ar bezpilotniekiem filmēti kadri Aglonā, kur varēja palaist kameras lidojam gaisā. Visas pārraides bija profesionalitātes paraugs gan bildes, gan skaņas, gan montāžas ziņā.

“Pāvests Francisks Latvijā. Ierašanās Rīgas starptautiskajā lidostā” (sākums plkst. 8:10), kam sekoja “Oficiālā sagaidīšanas ceremonija” — pārraide kopumā izvērtās samērā garlaicīga, jo pirmās 14 minūtēs bija jāskatās, kā tiek gaidīta lidmašīna, kā tā apstājas, kā piebrauc traps, kā sākumā izkāpj žurnālistu bariņš utt. Tāpēc jāierosina nākamreiz, kad sagaidāms kāds cits attiecīga līmeņa valsts līderis, nerādīt sagaidīšanu lidostā un pāriet uzreiz pie tiem materiāliem, kuros ir kāds cits saturs bez kustīgiem transportlīdzekļiem, kas lēnām apstājas.

Oditas Krenbergas teksts tiešraidēs, kas svārstās no visuresošā A. Priedes intervēšanas līdz monologiem pie Brīvības pieminekļa, pamazām kļūst arvien jūsmīgāks un nekritiskāks, žurnālistei teju vai aizelšoties pašai no savas sajūsmas, bet tā arī nespējot darīt zināmu auditorijai, no kurienes viņai tāda sajūsma, ieraugot vecu vīru baltā kleitā, kurš uz to brīdi vēl nav paguvis nevienu dievkalpojumu noturēt un pateikt ko saturīgu. Tiek reklamēti suvenīru krāmi, kas nopērkami par maksu, nevis tiek dalīti par brīvu.

“Pāvests Francisks Latvijā. Ekumēniskais dievkalpojums Rīgas Domā” (sākums plkst. 10:35) un “Pāvests Francisks Latvijā. Rīgas Sv. Jēkaba Katedrāles apmeklējums” (sākums plkst. 11:45), kā arī centrālais notikums — pāvesta celebrētā mise Aglonā pēc 16:00 — ir tie raidījumi, kuri atzīmējami ar labo skaņotāju un operatoru darbu. Jāpiezīmē arī visnotaļ profesionālais tulkojums pāvesta runai: pat ja tas nebija LTV sagatavots, tas tika maksimāli profesionāli iekļauts un izmantots tiešraižu saturā. Pozitīva iezīme Aglonas dievkalpojuma tiešraidē — par vienu no komentētājiem pieaicināts ukraiņu izcelsmes teologs Rodions Doļa, parādot, ka Latvijā katolicisms nav tikai Latgales vai mūsu poļu minoritātes fenomēns.

Diemžēl vēlreiz jāatzīmē raidījumu satura gatavotāju unikālā spēja neredzēt un ignorēt “ziloni istabā” — atkal nekāda analīze par pedofīlijas skandāliem vai P. Zeiļas arestu. Sabiedriskajā pasūtījumā nav ierakstīts uzdevums “LTV jāignorē seksuālie noziegumi, ja tos pastrādājuši mācītāji”. Vienīgi no rīta divos teikumos aizkadra balss pavēstīja, ka “tiekot pieminēti seksuālās vardarbības upuri”, taču nekas par to, ka vainīgie tiktu sodīti un kas tiekot darīts, lai turpmāk nekas tāds nevarētu notikt. Tiek minēts, ka Francisks pats personīgi gādājis, lai Vatikāna likumos tiktu ieviesti stingri papildinājumi par pedofīlu sodīšanu, taču tas attiecas tikai uz tiem priesteriem, kas atrodas Vatikāna 44,5 hektāros, bet ne visiem citiem prāvestiem un vikāriem — pedofīliem citur pasaulē.

Ziņu speciālizlaidumā acīmredzami noslinkots vietā, kur sievietes balsī vārds vārdā

tiek pārstāstīts teksts no rīta raidījuma, kur to pirmoreiz nolasīja vīrieša balss.

Kā izcils vērtējams pēc vizītes noslēguma sagatavotais 29. septembra LTV1 raidījums “Aculiecinieks: Pāvests Francisks Latvijā”. Tā autori sekojuši pāvestam no Romas uz Lietuvu, Latviju, Igauniju, lidojot viņa lidmašīnā, iefilmējuši pāvestu tuvumā un beigās visu savienojusi apļveida kompozīcijā. Turklāt šī raidījuma autori, lai gan pāris vietās aizrāvušies ar daiļrades paštēmu, tomēr nav vairījušies arī no nepatīkamajām tēmām, turklāt beigās sagaidījuši arī paša Franciska reakciju uz kārtējo jauno seksuālo noziegumu skandālu, kāds nācis atklātībā Austrijā.

Recenzenta rekomendācijas NEPLP:

- 1) **Pieņemt LTV1 darbu**, atzīmējot labo sniegumu no operatoriem, režisoriem, skaņotājiem, vienlaikus nākotnē uzdodot novērst vienpusīgumu saturā.
- 2) Ierosinājums visiem NEPLP locekļiem vēlreiz noskatīties LTV1 29.09.2018. raidījumu “Aculiecinieks: Pāvests Francisks Latvijā” un **lemt par rakstiskas atzinības** izteikšanu tā autoriem.
<https://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/ltv/140554/aculiecinieks-pavests-francisks-latvija>
- 3) **Pieņemt Latvijas Radio 4 darbu.**
- 4) **Neizmaksāt Latvijas Radio 1 papildus** neko saistībā ar pāvesta Franciska vizītes atspoguļojumu, jo LR1 kolektīvs nav izdarījis absolūti nekādu papildus darbu: paveikts ir ētera aizpildījums, un nav sasniegta kvalitatīva vai saturiska virsotne, kas būtu pelnījusi papildus darbu.
- 5) **Izteikt kritiku valsts naudas dalītājiem** par to, ka papildus finansējums sākotnēji tika piešķirts nevis sabiedriskajiem medijiem, bet gan LVRTC, kam ar satura sagatavošanu nav it nekāda saistība. Tik elementāras kļūdas nav saprotamas. Tas ir gluži kā piešķirt papildus līdzekļus Liepājas un Grobiņas domēm, lai novērstu plūdus Pļaviņās vai Jēkabpilī.
- 6) **Novērst** to, ka Latvijas Radio 4 krieviskajās programmās Saeimu saukā par “Sejmu”.
- 7) **Pievērst uzmanību iespējamu prokremlisku elementu esamībai LR4 saturā**, jo šīs recenzijas sagatavošanas gaitā recenzents vairākkārt uzklausīja dažādus klausītāju piefiksētus piemērus par to, ka LR4 raidījumos, tajā skaitā “Aleksandra studijā”, saklausāmi prokremliski naratīvi vai to elementi.
Rekomendācija: nākamgad pievērst īpašu uzmanību tieši LR4 satura analīzei un recenzēšanai.

Recenzents:

Imants Liepiņš,
Latvijas Žurnālistu Savienības valdes loceklis
NEPLP Sabiedriski konsultatīvās padomes loceklis